

nek ismerője képviselte. A mintegy két éve megjelent legújabb sikeres Hašek-könyv szerzőjének, *Radko Pytlík*nek előadásából hoz hosszabb részletet a folyóirat, amelyben a Svejkről mint a hagyományos regényszerkezet fölbontására tett sajátos kísérletről olvashatunk. A konferencia egy másik fölszólalójának, *Alena Hájková*nak hozzászólásából a *Tvorba* című kultúrpolitikai hetilap 18. száma közöl részletet A hašeki humor tipikus vonásairól címmel.

K. CS.

Lengyelország

Külső szemlélő a kulturális lapok fejlécére pillantva is megállapíthatja, hogy a lengyel irodalmi és kulturális élet nem koncentrálódik csupán Varsóra. A lengyel főváros mellett Krakkóban is olyan rangos hetilapok jelennek meg, mint a *Życie Literackie* (Irodalmi élet) vagy a *Tygodnik Powszechny* (Egyetemes Hetilap), míg a kulturális élet szempontjából talán második helyen álló Wrocław az igen rangos havilappal, az *Odrával* veszi ki részét az irodalom népszerűsítéséből. A Poznańban megjelenő havilap, a *Nurt* (Áramlat), inkább a szaktudományok felé hajló anyagoknak ad helyet — (így múlt évi számaiban tág teret szentelt szemiotikai problémáknak). Az 1970 decembere utáni politikai változások kedvező lehetőséget biztosítottak a kulturális sajtó számára is, hogy hétről hétre, hónapról hónapra gazdag tartalommal töltsen meg orgánumait, helyet adjon társadalmi és kulturális problémákat boncolgató polémiáknak, több oldalról is megközelítve a felmerülő kérdéseket. Jelzi a változások súlyát az a tény is, hogy a decemberi események óta négy új lap alakult Lengyelországban. A népszerű hetilap — a *Literatura*; a fiatal írók havilapja — a *Nowy Wyraz* (Új Hang); a rendkívül rangos kritikai, elméleti fórum — a *Teksty* (Szövegek); és a mi Nagyvilágunknak megfelelő *Literatura na świecie*.

A *Literatura* népszerűvé válását az is segítette, hogy hasábjain hétről hétre olyan jelentős írók jelentkeznek, mint a *Hamu és gyémánt* című regény világhírű szerzője, Jerzy Andrzejewski vagy a lengyel irodalmi és társadalmi-politikai életben előkelő helyet betöltő Putrament. Andrzejewski *Napról napra* (Z dnia na dzień) című hetenként megjelenő jegyzeteiben a hazai és nemzetközi kulturális élet eseményeinek ürügyén „avatja be” olvasóit gondolataiba. A naplószerű jegyzeteknek ezek a személyes reflexiók adnak irodalmi rangot. Jerzy Putrament „Rapanuja” címmel önéletrajzi jellegű visszaemlékezéseit közli folytatásokban. Rövid útirajzai mellett különös érdeklődésre tarthat számot a 60-as évek politikai és kulturális életének feltárása, megvilágítása, mely hol élesebb, hol anekdotikusabb formában nem nélkülözi a kritikai megjegyzéseket sem.

Máris nagy a visszhangja *Krzysztof Kąkolewski* a *Literatura* májusi első számában elindított riportsorozatának, melynek a *Mi újság, uram?* (Co u pana słychać) köznapi címet adta a szerző. A téma azonban egyáltalán nem köznapi. „Elmegyek, megnézem közelről azokat, akiknek megközelítése egykor lehetetlen volt, mert egyetlen volt a halállal” — kezdi a riportot *Kąkolewski*. Az NSZK-ban tett látogatásairól számol be. Olyan emberekkel találkozott, akik ma nyugodt anyagi körülmények között, bizonyos társadalmi megbecsülésnek örvendő éleket a Szövetségi Köztársaságban, bár Hitler „parancsainak” készséges végrehajtói voltak a II. világháború idején. *Kąkolewski* az első riportban dr. Hans Fleischhacker professzorral való találkozását írja le, akit a háború után 115 ember brutális legyilkolásának vádjával állítottak bíróság elé, de akit az ügyész javaslatára fölmentettek. Fleischhacker udvariasan válaszol *Kąkolewski* dokumentumokkal „alátámasztott” kérdéseire, de feleleteit mindig a bírósági döntésre való hivatkozással zárja le: „Ami en-

gem illet, ha a bíróság felmentett, senkinek sem áll jogában megbüntetni.” A riporter, aki Auschwitzot „a másik oldalról” is látta, nem a német államügyész szemüvegén keresztül nézi Fleischhacker háborús múltját.

A *Życie Literackie* január 14-i száma a *Nép nevében* és a *Téli világ* lengyel fordításaival emlékezik Petőfi születésének 150. évfordulójára. Tadeusz *Fangrat* régi népszerűsítője Petőfi költészetének. Különös örömünkre szolgál a kitűnő író és költő Tadeusz *Nowak* fordítói vállalkozása, aki a *Nép nevében* című verset ültette át lengyelre kongenialisan. A lapnak ugyancsak ebben a számban olvashatunk Andrzej Wajda legújabb filmjének, a *Wesele*nek (Lakodalom) első visszhangjáról. Nem volt könnyű feladata a rendezőnek, aki a film művészi eszközeivel igyekezett Stanisław Wyspiańskinak századunk elején született drámáját életre kelteni.

„A *Wesele* — írja a cikk szerzője, Aleksander Jackiewicz —, egy nagy színház a mozivásznon. A rendező hű maradt itt az eredeti anyaghoz, s a forgatókönyvíró, Andrzej Kijowski szándékaihoz, aki már az első percekben aláhúzta, hogy Wyspiański művének a filmvásznon színpadi műfajnak kell lennie, hiszen a mozi — színház.”

Wyspiański darabjának még a színpadára vitele is mindig izgalmas feladatot jelent a rendezőnek. A *Młoda Polska* irodalmi korszaknak kiemelkedő műve a *Wesele*. A lengyel parasztság és értelmiség konfliktusát, cselekvését, illetve „cselekvésképtelenségét” rajzolta meg az író, annak a világégésnek előestéjén, melynek végül is Lengyelország állami létét köszönheti. A *Wesele* a lengyel drámairodalomnak klasszikus darabja. Így érthető, hogy a szakemberek és a közönség egyaránt nagy várakozással tekintett az új Wajda-film bemutatása elé. S hogy a fogadtatás sem volt egyértelmű, bizonyítja Włodzimierz Maciągnak *Amit Andrzej Wajda nem értett meg* címmel közzétett cikke a hetilap február 4-i számában. A cikkíró Wyspiański drámájának gyökereit a Kościuszko-felkelésben és Lengyelország III. felosztásában látja. Ilyenformán a *Wesele* beilleszthető *Mickiewicz, Słowacki* és a későbbi szerzők nemzeti drámáinak sorába. A *Wesele* „nemzeti betlehemi játék”, amelyben nem bábok, hanem emberek állják körül a jászolt. Ezzel szemben hogyan értelmezte a darabot Wajda? „Eljöttek a lakodalomba, hát isznak. Isznak és magognak. Isznak és felfordulnak. Mert mi mást tehetnének, ha leisszák magukat? No meg veszekednek. Egymásra kiabálnak. Járkálnak és szószátyárokodnak. Verékedni akarnak. A fiatalabbak kislányokat döntenek a kazalnak. (...) Az egyik úgy leitta magát, hogy még felkelést is akart csinálni, néhányan hittek is neki, de aztán kijózanodtak. Közel a határ, őrzérek, és általában véve is a politikai realitás. Játsszani, énekelni, hazafias frázisokat üvöltözni — no igen, azt lehet. De semmi többet. Ilyen volt a galíciai igazság. Ennyit értett meg Wajda. Így népszerűsítette a film klasszikusan nagy művünket.”

Izgalmas kérdést boncol a kéthavonként megjelenő varsói tudományos folyóirat, a *Przeгляд Humanistyczny* (Bölcsészettudományi Szemle) 2. számában az ismert irodalomtörténész Andrzej Feliks *Grabski*. Már a cím is utal a problémára és a korszakra: *Bukás vagy felosztás?* Hogyan közelítette meg a felvilágosodás nemzedéke a lengyel állam XVIII. század végi katasztrófáját, megszűnését Európa térképén. „A III. felosztás dokumentumába foglalták (...) II. Katalin kijelentését is, hogy »a Lengyel Köztársaság teljes egészében képtelen bárminemű függetlenség megtartására, jogszerű békés létre, arra hivatott kormányzat megteremtésére, ezért a múlt tapasztalata« meggyőzte Oroszország és Ausztria uralkodóit (...), hogy a Köztársaság felosztása a három szomszédos hatalom között feltétlenül szükséges.”

Történelmi tény, hogy a lengyel társadalom egy része kárörömmel szemlélte az ország „sorsának beteljesülését”, s minél zökkenőmentesebben igyekezett beilleszkedni az új államok keretei közé.

A felvilágosodás nagy költőjének, Adam *Naruszewicz*nek *Holtak hangja* (*Głos umarłych*) című verse testesítheti meg azoknak az önvádját, akik egyenként önmagukat is felelőssé tették Lengyelország bukásáért.

A *Tudomány Barátai Varsói Társaságának* programja a lengyel nemzeti múlt

hagyományainak ápolását tűzte ki célul. Ez rendkívül fontos volt, mert a lengyel nemzeti tudat erősítését jelentette, még ha a földbirtokos osztály, kiváltságainak konzerválását is látta a nemzeti múlt emlékezetében.

A lengyel művelődéstörténet nagy alakja, Hugo Kollátaj, Lengyelország bukásáért teljes egészében a szomszédok hatalmi kapzsiságát okolta, s a hatalmi egyensúly megbomlásáért Európának szomorú sorsot jövendölt. Harcra buzdította a lengyel nemzetet a betolakodók ellen. A harcra Kościuszko zászlóbontásával került sor 1794-ben. A felkelés bukásával hosszú időre megpecsételődött Lengyelország sorsa.

A *Przeгляд Humanistyczny* 1. és 2. száma két folytatásban közli Jan *Slaskin*ak Janus Pannoniusról, a költő halálának 500. évfordulója alkalmából írt hozzáértő, tudományos értékű tanulmányát.

K. I.

Szovjetunió

A „*Nas Szovremennyik*” (Kortársunk) ez évi márciusi számában Viktor *Lihonoszov*, a nálunk is ismert szovjet prózaíró egy kisregényét olvashatjuk. Címe: *Tiszta szemek*. Az 1967-ben napvilágot látott „*Ketten a lámpa alatt*” elbeszélés-kötetben a fiatal prózaíró a *Valami lesz* című rövid elbeszéléssel szerepel. *Lihonoszov* 1936-ban született Szibériában. A krasznodari pedagógiai főiskolát végezte el, és jelenleg is Krasznodarban él, vidéki íróként. A Tiszta szemek hősei is szibériai fiatalemberek, akik a fővárosba, Moszkvába mennek szerencsét próbálni a színművészeti főiskolára. Hétköznapi történet hétköznapi hőseivel ismerkedhet meg az olvasó a kisregény lapjain. Jegorka, Nyikita, Gyimka — három érdekes szibériai fiatalember, akiknek minden vágya, hogy híresek legyenek. Nekivágnak az ismeretlen, de oly sok dicsőséggel kecsegtető színészi pályának. A „tehetségtelen” Gyimkának nem sikerül a felvételi, visszamegy Szibériába, míg Jegorka és Nyikita előtt megnyílik az annyira áhított új élet kapuja. Csakhogy a moszkvai könnyű élet naponta próbára teszi Jegorkát és Nyikitát, különösen az előbbinek kell keményen megküzdeni helyéért a világban. Naponta kell vizsgáznia, becsületből, emberségből, helytállásból. Nemegyszer az a kínzó érzés gyötri, hogy nem találja helyét az emberek között, elbizonytalanodva, ugyanakkor görcsös igyekezettel keres valami eszményt, amibe a bizonytalan baráti és szerelmi kapcsolatok ellenére kapaszkodhat. Az otthon maradt barátnak, Gyimkának írja egyik elkeseredett levelében: „Olvasok, és néha az az érzésem, hogy az élet elrepül mellettem, úgy tűnik, ha nem kapom el azonnal, talán sosem érem utol. Szörnyen akarok élni... Itt nálunk most divat mindent szidni és tagadni, az sem érdekes, ha a tagadáshoz hiányzik még a saját sorsod, a megszenvedett eszméd, csak az a fontos, hogy körülötted mindenki tudja, te sem maradsz el az új szelektől... Tagadni semmibe sem kerül, de mi legyen helyette, milyen eszmény?”

És az új Bazarov, aki szörnyen rühelli a nihil határát súroló mindent tagadás szellemét, szakít moszkvai életével, hátat fordít a hoinapi hírnévnek és sikereknek, visszamegy Gyimkához új életet kezdeni. A kisregény hétköznapi története alig több ennél. Egy fiatalember első nekifutása az életnek, amely bár kudarccal ér véget, de mégis tanulságos, mert szemnyitogató, mert tisztítja a látást. A kisregény mélyebb tartalma — és itt érintkezési pontot látok a fiatal magyar prózaírók törekvéseivel — az *életforma kérdése*. Mit kezdjen életével a magában tehetséget érző ember, ha a cél még nem világos, és az eszményt is inkább homályosan érzi. Ilyen kérdések tartják fogva Lihonoszov kisregényének hétköznapi hőseit.